

FÉLELMEK A MUNKA VILÁGÁBAN

Közösség ereje segít, ha nem félsz segítséget kérni

TARTALOM

ÖSSZEFOGLALÓ	3
Mindennapok félelmei.....	4
Jövőtől való félelem	4
Kiszolgáltatottságtól való félelem.....	5
BEVEZETŐ	6
A DOLGOZÓ MAGYAR – KIK VAGYUNK, MILYEN ALAPÉRTÉKEKKEL BÍRUNK?	7
MINDENNAPOK FÉLELMEI	12
JÖVŐTŐL VALÓ FÉLELEM.....	18
KISZOLGÁLTATOTTSÁGTÓL VALÓ FÉLELEM	26
FÉLELEM EREJE	29

ÖSSZEFOGLALÓ

„Az ijedelem a bátorság előfeltétele.”

Thomas Mann

A félelem érzése génjeinkben van. Az egyik legerősebb félelmünk az egzisztenciális kiszolgáltatottságtól való félelem. Amikor dolgozunk, főként alkalmazottként, akkor munkaerőnket, tudásunkat, képességeinket, és legfőképpen időnket bocsátjuk áruba. Ezért cserébe fizetést kapunk, amely biztosítja megélhetésünket. Pénzért veszünk szolgáltatásokat, árukat. Ebből tudunk befektetni, és tartalékot képezni. Ez utóbbiak képezik az anyagi függetlenségünket. Ha ez nincsen, akkor instabillá válik helyzetünk.

A Friedrich Ebert Stiftung budapesti irodája támogatásával a Policy Agenda a munka világa kapcsán tapasztalt félelmeket vizsgálta. Úgy csoportosítottuk az egyes félelem-faktorokat, hogy a mindennapi félelmeinket, jövőtől való félelmeket és a kiszolgáltatottságtól való félelmeket tartalmazza. A kutatást dolgozók körében végeztük, és ezt a kategóriát szélesen értelmeztük, nem csak alkalmazottakat értettünk alattuk. Aki úgy tartotta magáról, hogy dolgozik, és ezért fizetést kap, még ha ez valójában valamilyen kényszervállalkozó lét is, akkor is a vizsgált célcsoportba soroltuk.

Kilenc témakör alapján:

- új helyzettől való félelem;
- magánélet-munka konfliktusa;
- munkahely egészségügyi kockázatai;
- túlóra;
- munkahely elvesztése;
- negyedik ipari forradalom kihívásai;
- életszínvonal csökkenése;
- nyugdíjas évek;
- munkavállalói jogok védelme

kérdeztük meg a dolgozókat, és kategorizáltuk ez alapján a dolgozói társadalmat.

Ezen osztályozás alapján a dolgozók 15%-át soroltuk abba a körbe, ahol nincsenek vagy egészen minimálisak a félelmek, 38%-a ennek a körnek az enyhe félelmekkel rendelkező csoportba sorolható. Ők már több

kérdés kapcsán is tartanak a jelen és a jövő kihívásaitól, vagy bizonyos szegmensekben erős félelmeik vannak. A harmadik körbe az erős félelmekkel rendelkezők tartoznak. Ők alkotják a dolgozói társadalom 41%-át, míg egy szűk réteg – 6% mindössze –, aki a válaszok alapján a nagyon erős félelmek kategóriájába sorolandó.

Mindennapok félelmei

A munka világában a mindennapi félelmek egyes emberek számára teljesen hétköznapi dolgok is lehetnek, míg mások ezeket akár sokként tudják megélni:

- egy új munkatárs érkezése, vagy új munkahelyre kerülés a dolgozók 7%-át érinti nagyon negatívan és erősen. Az abszolút többség (58%) úgy gondolja, hogy egyáltalán nem tart az ilyen helyzetektől, és jól tud alkalmazkodni;
- a dolgozó 51% nem érzi úgy, hogy „jelenlegi munkahelye, munkakörülményei veszélyeztetik egészségét”. Azaz majdnem a fele ennek a rétegnek eltérő mértékben, de tart ettől;
- a kutatás szerint szeretünk túlórázni: 53%-a a dolgozóknak vagy anyagi ok, vagy a munkahely stabilitása miatt örül annak, ha kicsit ráhúzhat a napi munkaidőre. Mindössze 14% mondta azt, hogy soha nem túlórázik, további 20% ugyanakkor azt mondta, hogy nem örül a túlórának, mert a családtól veszi el az időt, míg 10%-a a dolgozóknak már most is túlterheltenek tartja magár, ezért nem örül a túlmunkának;
- a túlórával szorosan összefügg a munka-család „konfliktusa”. A dolgozók 23%-a (kb. 1 millió munkavállaló) úgy érzi, hogy ennek a kettőnek az összeegyeztethetősége komoly problémákkal jár számára.

Jövőtől való félelem

A jövőtől való félelem egyik fő mozgatórugója az anyagi biztonság. Mi lesz, ha nem lesz munkám? Mi lesz, ha kevesebbet tudok keresni, mint most? És egyáltalán mit történik nyugdíjas éveim alatt? Ezek a félelemfaktorok, akár önkéntelenül is, de jelentős kihatással vannak (ön)kizsákmányolásunkra. Több munka, kevesebb jog, csak nehogy elveszítsük jelenlegi anyagi pozíciónkat...

- A dolgozók 52%-a mondta azt, hogy egyáltalán nem tart attól, hogy a következő félévben elveszíti munkahelyét. Miután ez nem egy nagy időtáv, ezért egyáltalán nem lehet azt mondani, hogy borzasztóan stabilnak tartanák pozícióikat a dolgozók. 13%-a a dolgozóknak pedig inkább tart, vagy nagyon tart attól, hogy megváltozik a következő hat hónapban munkahelye, vagy utcára kerül;
- a munka világa változik, ennek egyik katalizátora a technikai fejlődés. A negyedik ipari forradalom munkaköröket szüntet meg, és akár a munka, munkahely fogalmát is alapvetően megváltoztatja. Ennek ellenére a dolgozók nem félnek ettől. Mindössze 7%-a mondta, hogy valamilyen mértékben tart a robotizációtól, digitalizációtól;
- a változás kockázatokkal is jár. Ennek egyik kimenetele az életszínvonal csökkenése. Kutatásunk szerint a dolgozói társadalom egyharmada fél attól, hogy az elkövetkező években a munkabére nem lesz elegendő a jelenlegi életszínvonalának fenntartására. A férfiak 70%-a, míg a nők 59% mondta magáról, hogy egyáltalán nem, vagy inkább nem fél attól, hogy ilyen jellegű problémákkal kell szembesítenie;
- a nyugdíjas évek rejtik a legnagyobb félelmeket. Mindössze 10%-a mondta a dolgozóknak, hogy nem aggódik, mert nyugdíja elegendő lesz a megfelelő életszínvonal fenntartására. Ugyanakkor 40% fél, hogy mindennapi megélhetési problémái lesznek;

Kiszolgáltatottságtól való félelem

A kiszolgáltatottság az az életerzés, amikor úgy tapasztaljuk, vagy az a belső érzetünk, hogy nem védenek meg, nem irányítom sorsomat. A munka világában ez a munkavállalói jogok betartásában, a diszkriminációban ölt testet:

- A dolgozók 21%-a mondta azt, hogy tapasztalt valamilyen diszkriminációt munkahelyén. A gyermeknevelés volt a legfőbb diszkriminációs ok, míg a második helyezett a politikai véleménynyilvánítás;
- félünk, és ezért nem bízunk másokban? Nyilván nem ennyire egyszerű a kérdés. Mindenesetre meglepő, hogy a dolgozók 72%-a, ha a jogainak megvédéséről van szó, akkor úgy érzi saját magának kell kézbe vennie a dolgokat, miközben 25% úgy érzi, ez a közösség segítségével hatékonyabb;
- amikor ki kell állni konkrét esetben, akkor 11% azt gondolja, hogy jobb, ha nem szólal meg, mert fél a következményektől, míg 70% akár magányos hősként is harcra száll vélt igazáért. 16%-a a dolgozóknak a jogok megvédése kapcsán a többiek segítségét kéri/kérné.

A kutatás során megnéztük azt is, hogy van-e különbség szakszervezeti jelenlét szempontjából a válaszok között. Azok a dolgozók, akik arról számoltak be, hogy náluk nincsen szakszervezet, 50% sorolható az erős, vagy nagyon erős félelemmel rendelkező körbe. Ezzel szemben a szakszervezettel rendelkező munkahelyeken ez az arány 42%. Nem állítható, hogy a szakszervezet jelenléte egyedüli oka a kisebb félelemfaktornak. Ebben más tényezők is szerepe játszhatnak. Ugyanakkor az a részletes adatokból látszik, hogy ahol megtapasztalták a dolgozók a közösség erejét, ott jobban hisznek ebben.

A félelem jelen van a munka világában. A kiszolgáltatottság akár beteggé is teheti az embert, de mindenképpen hatással van szuverenitására. Ennek van ellenszere. Két lépés mindenképpen szükséges hozzá. Meg kell ismerni a félelem okait, és legfőképpen meg kell tanulni segítséget kérni. A kutatás az okok fel-tárására alkalmas, a többi a közösségi szerveződések, szakszervezetek feladata...

BEVEZETŐ

A félelem egy általunk észlelt fenyegetésre való reakció. Az észlelés nem is pontos kifejezés erre, hiszen olyan dolgoktól, eseményektől is félhetünk, amely kapcsán nincsen valós tapasztalásunk. Erre legjobb példa az atomháború, amely szerencsére csak fikciós filmekből, illetve dokumentumfilmekből lehet ismert számunkra.

A félelem definiálása nem egyszerű. Egyrészt egy alap- vagy örökölt érzelemnek tartják, amely szinte be-épült genetikánkba. Ugyanakkor tanulás során is fedezünk fel félelmeket. A félelemre való képesség tehát bennünk van, az a kérdés, hogy a konkrét félelmet mi váltja ki.

A FES támogatásával a Policy Agenda a félelmeink egy sajátos terepét, a munka világa kapcsán tapasztalt félelmeinket vizsgálta. Mit gondolunk a jelenről, rövid távú lehetőségeinkről, nyugdíjas éveinkről és álta-lában saját magunk védelméről? Ez a felmérés egy hosszabb folyamat egyik állomása, hiszen az eredmé-nyek további kérdéseket tesznek fel. Ezek mind izgalmasak a szakszervezetek, a munkáltatók, a politikai döntéshozók, de legfőképpen saját magunk, mint munkavállalók számára.

A DOLGOZÓ MAGYAR – KIK VAGYUNK, MILYEN ALAPÉRTÉKEKKEL BÍRUNK?

Úgy gondoljuk, hogy sokat tudunk a dolgozó magyar társadalomról. A Központi Statisztikai Hivatal minden hónapban közli, hogy mennyien dolgoznak, milyen területen, teljes, vagy részmunkaidőben. Tudjuk a dolgozói társadalom nem, és korösszetételét.

Arra azonban nincsenek statisztikai adataink, hogy valójában hogyan gondolkodnak ezek az emberek. Milyennek tartják saját helyzetüket, mennyire látnak perspektívát maguk előtt, és egyáltalán hogy gondolkodnak az egyén és közösség kapcsolatáról.

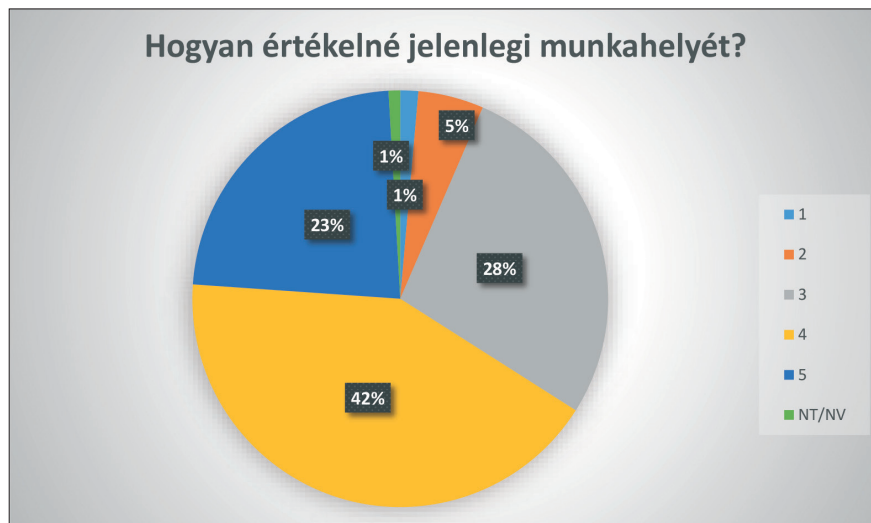
A kutatás időszakában¹ (2018. április hónap) Magyarországon kb. 4,44 millió ember dolgozott. 55%-uk férfi, 45%-uk nő. A 12%-uknak maximum 8 általános iskolai osztály a legmagasabb végzettsége, 60%-uk szakmát szerzett, vagy érettségizett, míg 25% a diplomások aránya. A dolgozói társadalom abszolút többségét (52%-ot) a 40-59 éves korosztály adja, a képzeletbeli dobogón a 40 alattiak vannak, 41%-kal, míg a 60 év felettiek 7%-át adják ennek a társadalmi rétegnek.

Ezek a szikár számok...

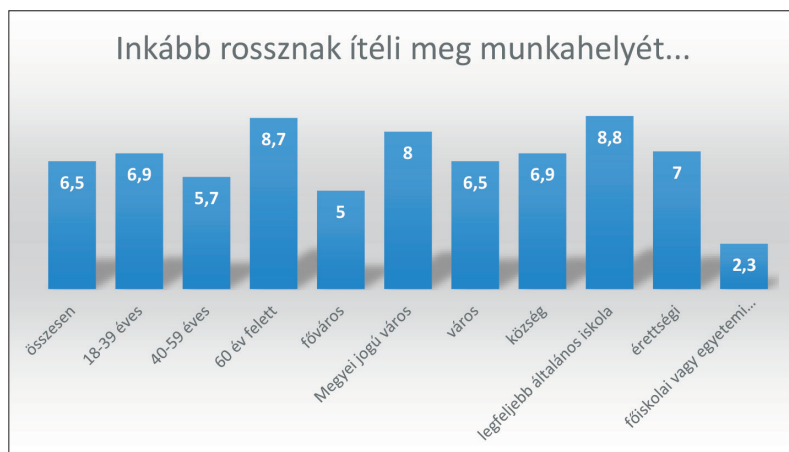
A félelmekhez kapcsolódóan a statisztikai adatokon túl például az is érdekelt minket, hogy milyennek tartjuk jelenlegi munkahelyünket. Arra kértük a dolgozókat, hogy értékeljék 1-5-ig terjedő skálán. Ebben a tekintetben – bár szeretünk panaszkodni -, de meglepő módon csak 7% válaszolta azt, hogy egyes, vagy kettes értéket adna jelenlegi munkahelyének. Ez azért is kedvező adat, mivel a növekvő stressz, és az azal járó betegségek egyik fő oka, ha olyan helyre kell naponta bejárnia az embernek, ahonnan szabadulni szeretne.

¹ A kutatás adatfelvétele telefonos megkérdezéssel történt 2018. április 17-26. között. 1000 fő válasza alapján, kor, nem, területi elhelyezkedés súlyozásával került reprezentatív adat előállításra. A kutatáshoz kapcsolódva 2018. április 19. és május 22. között zajlott egy on-line adatfelvétel, amelyet csak szakszervezeti tagok körében folytattunk le. Annak a kérdőíve megegyezett a telefonos kutatás kérdőívével.

A szakszervezeti tagokra vonatkozó kutatás adatai külön kerülnek bemutatásra, jelezve az adatfelvétel során történt időbeli és módszertanbeli különbséget.

Ennél is sokkal biztatóbb, hogy majdnem minden negyedik dolgozó (23%) mondta azt, hogy a legjobb értéket adná munkahelyének. Amennyiben kor, nem vagy területi végzettség alapján is megvizsgáljuk ezeket a számokat, akkor két tekintetben találunk az átlagtól való lényegesebb eltérést. Azt mondhatjuk, hogy a legelégedettebb dolgozókat a fővárosban találjuk, és a diplomások körében, míg a legelégedetlenebbek az általános iskolai végzettséggel rendelkezők.

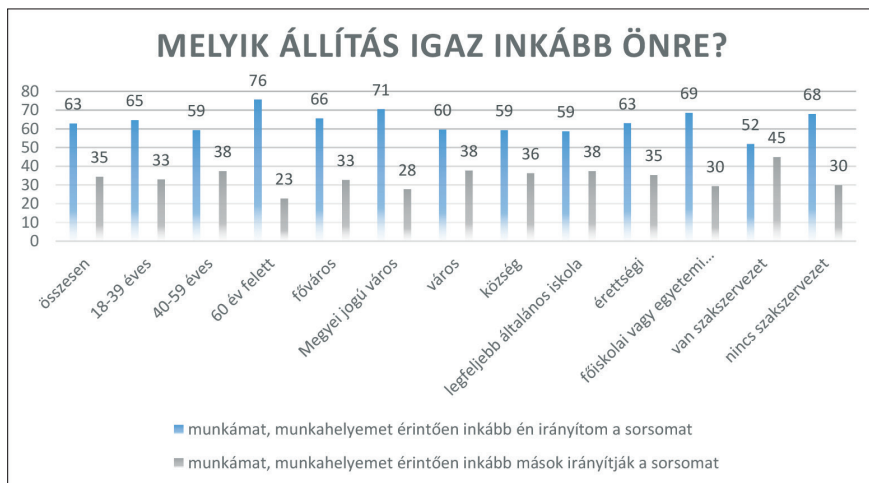
Társadalmak értékrendszerét vizsgáló kutatásokban gyakori kérdés az, hogy mennyire tartja a kérdezett magát szuverénnek. Azaz saját sorsa felett mekkora befolyása van, vagy éppen ellenkezőleg, úgy érzi-e, hogy mások rendelkeznek az élete felett.

A munka világára vonatkoztatva ezt a kérdést is vizsgáltuk, és azt kaptuk, hogy 63%-a a dolgozóknak úgy érzi, hogy munkáját, munkahelyét érintően leginkább ő irányítja saját sorsát. Ugyanakkor nem elhanyagolható az a 35%, aki szerint inkább mások irányítják, azaz kiszolgáltatottnak érzi magát. Ez 1,5 millió dolgozó, jelentős réteg.

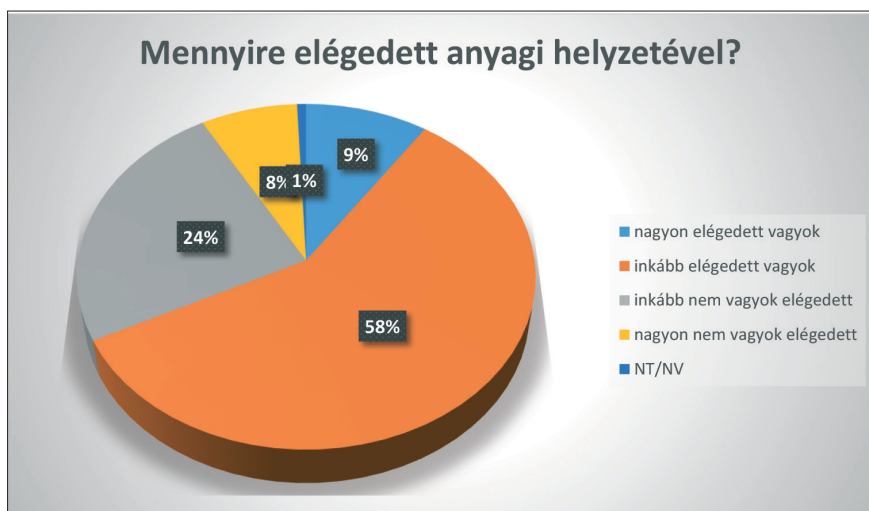
Érdekes megnézni, hogy hol jelentősebb az ő arányuk a különböző kategóriákban. Talán meglepő, hogy legkevésbé (23%) a 60 év felettiek esetében tartja magát kiszolgáltatottnak, míg 38%-kal a legtöbben a 40-59 éves korosztályban vannak. A nem megyei jogú városokban lakók (közép- és kisvárosi réteg), valamint a községekben élő dolgozók 37%-a gondolja azt, hogy nem szuverénnek ebben a tekintetben. Végzettség alapján is találunk egy erős kontrasztot, mégpedig –nem meglepő módon - az általános iskolai végzettséggel bírók (38%) és a diplomások (30%) között.

Van még egy szempont, amelynek bevonása a vizsgálatba sok új kérdést vet fel. Megnéztük, hogy azokon a helyeken, ahol van szakszervezet (legalábbis a válaszoló tudomása szerint), és ahol nincsen, milyen megoszlása van ennek a kérdésnek. Míg a szakszervezettel rendelkező munkahelyeken dolgozók 45%-a (emlékeztetőül az országos átlag: 35%) úgy érzi inkább mások irányítják sorsát, addig a szakszervezettel nem rendelkezők 30%-a mondta ezt.

Miután ebben a kutatásban nem kérdeztünk rá, hogy mekkora cégnél dolgozik, állami vállalat-e vagy magán, ezért csak feltételezhetjük, hogy ebben a választólódásban nem csak az a szempont, hogy van-e az adott munkahelyen szakszervezet, vagy sem, hanem a foglalkoztató jellege is fontos lehet. Igaz, ez önmagában nem magyarázza meg ezt az eltérést.

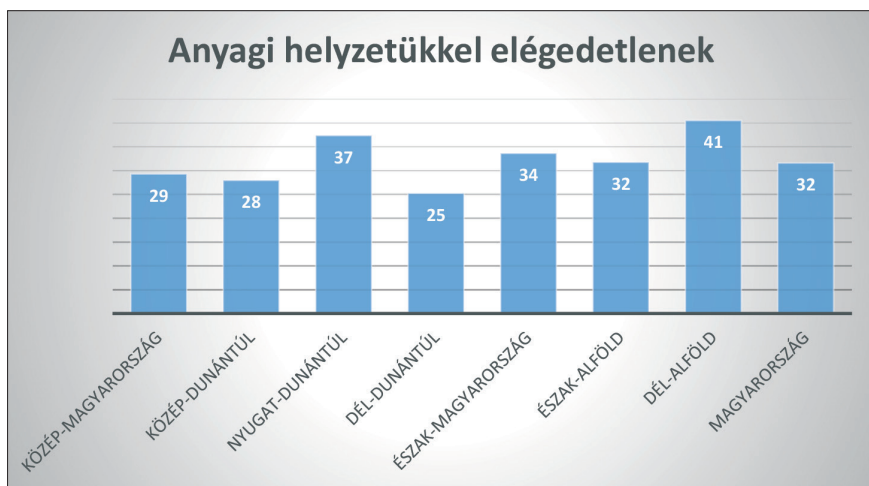
Nem csak a munkahely megítélése, hanem az anyagi helyzet értékelés is érdekes elemzési szempontokat adhat. Az összes válaszadó 68%-a nagyon elégedett, vagy inkább elégedett jelenlegi anyagi helyzetével. Természetesen erős összefüggés van aközött, hogy valaki elégedett a munkahelyével, és ezáltal elégedett a jövedelmével.

Miután a félelmeket vizsgáltuk ebben a kutatásban, ezért azt néztük meg, hogy mekkora azok száma, akik valamilyen mértékben elégedetlenek anyagi helyzetükkel, és ennek milyen arányú megjelenései vannak a különböző társadalmi csoportokban.

Korosztály alapon nézve azt látjuk, hogy a 60 év felett dolgozók 25% gondolja azt csupán, hogy „oka van panaszra”, míg a középkorúak (40-59 évesek) 35%-a vélekedik így.

Tudjuk, hogy jelentős területi különbségek vannak a bérek kapcsán. Ezért azt is megvizsgáltuk, hogy településtípus, és regionális elhelyezkedés alapján miképpen vélekednek a dolgozók. Abban az esetben, hogy a fővárosban, vagy községben él az illető statisztikai értelemben minimális különbségek vannak. Regionális tekintetben összetettebb képet kapunk. Nem a Közép-Magyarország régióban a legkevésbé elégedetlenek az emberek, hanem a Dél-Dunántúlon (25%), míg a legpesszimistábbak a Dél-Alföldön (40%). Ha megnézzük a bérkülönbségeket, akkor az ott kapott adatok nem köszönnek vissza ebben a szubjektív közérzeti mutatóban. Amennyiben így lett volna, akkor a legjobban a fővárosban és Pest megyében élők között lenne ez az arányszám a legkisebb, míg Észak-Alföldön a legnagyobb. Ez is mutatja, hogy a szubjektív érzékelés sokkal inkább a minket körülvevő világgal van kapcsolatban, semmint az elérhető célokkal.

Iskolai végzettség alapján azt a képet kapjuk, hogy a maximum általános iskolai végzettséggel rendelkezők 40%-a elégedetlen anyagi helyzetével, ezzel szemben a diplomásoknak csupán 22%-a vélekedett így.

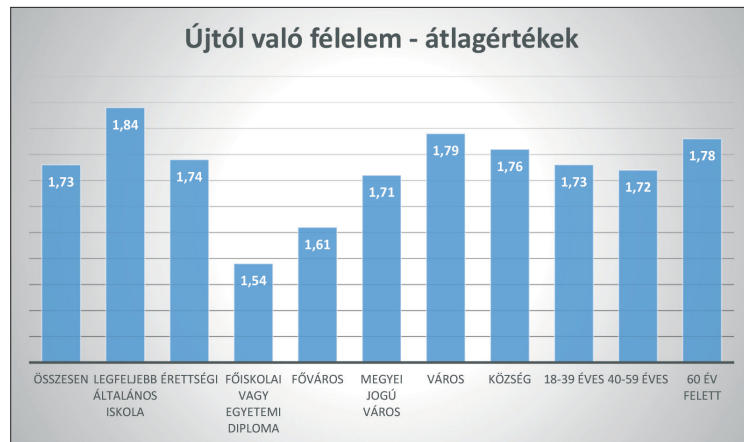
MINDENNAPOK FÉLELMEI

Fontos vizsgálandó szempont, hogy az anyagi biztonságon, és a jogi érdekérvényesítési lehetőségeken kívül milyen egyéb tényezők játszhatnak szerepet a munka világában megtapasztalt félelmeinkkel.

Ebben a kategóriában a következő kérdéseket vizsgáltuk:

- újdonságtól (új munkatárs, új munkahely) való félelem;
- egészségügyi következmények;
- munka-család kényes egyensúlyának kérdése;
- túlóra

Sokak számára normális helyzet, hogy új munkahelyre kerül, új munkatárs érkezik hozzájuk. Ezek újdonságot jelentenek, de egyben kockázatokat is. Mi történik, ha nem fogadnak be? Mi lesz, ha az új munkatárs negatív hatással lesz a saját, vagy a közösség teljesítményére? Nem elhanyagolható kérdések, és gyakran nehéz is bevallanunk magunknak, hogy mennyire is vagyunk jók az alkalmazkodásban.

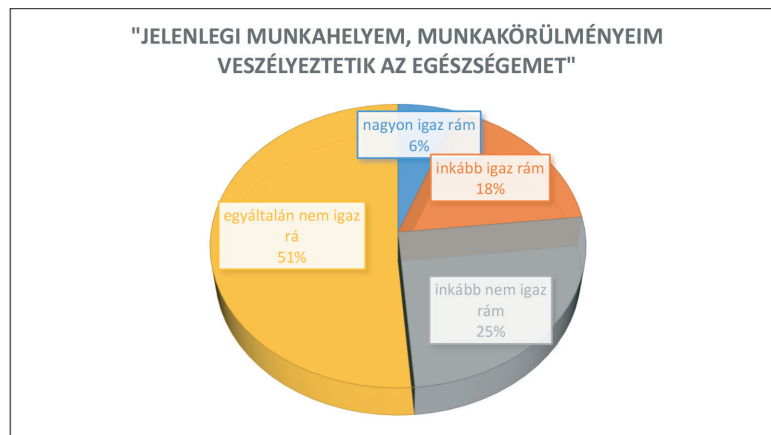
A fenti táblázatban az látszik, ha csak az átlagértékeket nézzük, akkor nagyon alkalmazkodó a társadalom. A kapott válaszokból vont átlagok legalábbis ezt mutatják. A válaszadók 7% adott 4-es vagy 5-ös értéket, őket tekinthetjük ebből a szempontból annak a rétegnek, akik félnek egy ilyen helyzettől. 58%-a

a dolgozóknak teljesen magabiztos, és azt állítja, hogy jól tud alkalmazkodni. Fontos hangsúlyozni, hogy ez önértékelésen alapuló válasz, ettől még a társadalomról nem tudjuk, hogy ténylegesen miképpen viselkedik ilyen helyzetekben.

Erős különbség van az adatokban településtípus alapján. A községekben élő dolgozók 9%-a fél ezektől a „kihívásoktól”, míg a fővárosban ez az érték mindössze 4%. Ugyanez a különbség megfigyelhető végzettség alapján is. Ott is 9% azoknak az aránya, akik jelentős mértékben, vagy nagyon félnek új kolléga érkezésétől, vagy új munkahelyre kerüléstől, ezzel szemben a diplomásoknak a 4% sorolta ide magát.

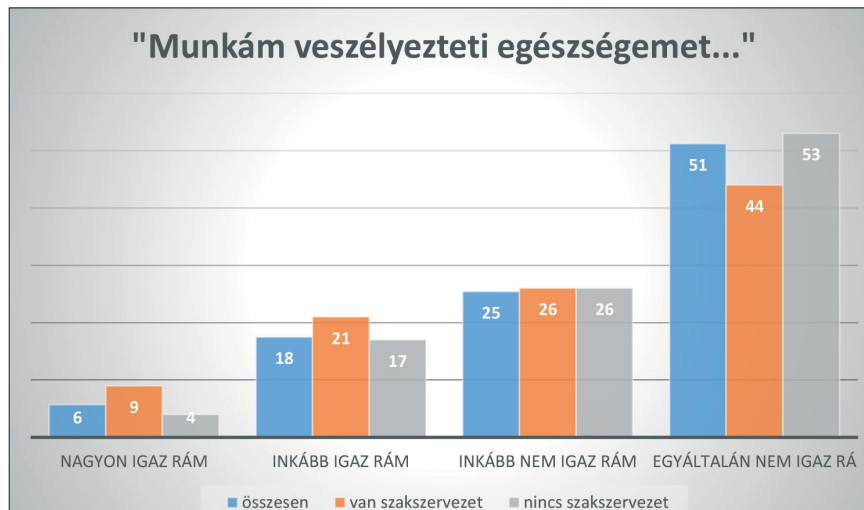
Az új munkatárs, vagy új munkahelyre kerülés mellett a mindennapok félelmei közé soroljuk azt is, hogy milyen a munkahelyünk, mennyire veszélyezteteti egészségünket. Nyilván nem csak arra kell gondolni, hogy a rossz munkabiztonsági körülmények miatt balesetveszélyes az adott dolgozó munkaköre, hanem az is számít, hogy nem érezzük jól magunkat, növekvő stresszhelyzettel kell megküzdeni.

Arra a kérdésre, hogy mennyire igaz az az állítás, hogy a „jelenlegi munkahelyem, munkakörülményeim veszélyeztetik az egészségemet”, 51% válaszolt csak úgy, hogy ez rá egyáltalán nem igaz. 25% óvatosabb a kérdésben, míg 18% szerint inkább igaz rá ez az állítás, és 6% pedig teljesen egyetért ezzel.

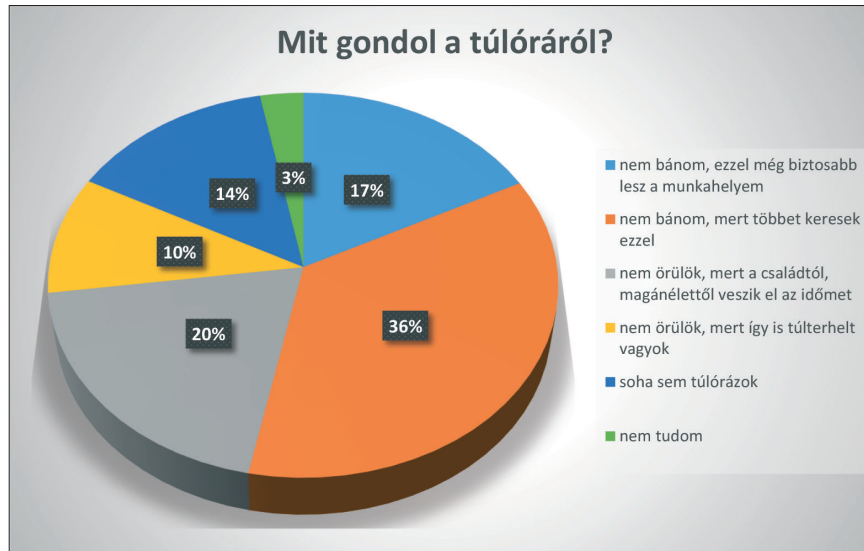
Végzettség alapján nem meglepő, hogy a diplomások 65%-a mondta azt, hogy nem érzi egyáltalán, hogy veszélyeztetné az egészségét a mostani munkahelye. De még ott is 16%-uk problémásnak tartja a mostani helyzetét.

Amennyiben ismét bevonjuk a vizsgálati szempontok közé, hogy van-e szakszervezet vagy, nincs, ismét eltérést kapunk. Azon dolgozók, akik olyan helyen dolgoznak, ahol van szakszervezet 30%-a számolt be arról, hogy veszélyeztetni egészségét a jelenlegi munkájuk. Ezzel szemben, ahol nincsen szakszervezet, ott 20% számolt be erről. A jelentős különbségnek ebben az esetben nyilvánvalóan az az oka, hogy szakszervezeti jelenlét inkább olyan területeken van, ahol a fizikai, vagy pszichés megterhelés nagyobb.

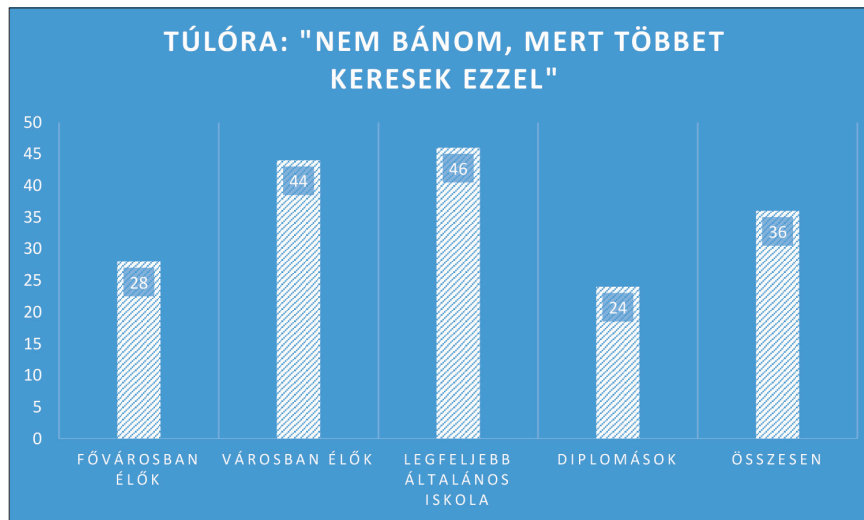
Nyugat-Európában komoly szakirodalma van, és az ottani szakszervezetek a tisztességes munka kapcsán kifejezetten figyelnek arra, hogy szempont legyen a munka és család kényes egyensúlyának megtalálása. Ennek kapcsán sajnos inkább azok a hazai tapasztalatok, hogy a dolgozók hajlamosak kizsákmányolni önmagukat. Azaz még ha nem is ez az elvárás, akkor is pluszmunkát vállalnak, vagy akár másodállást kénytelenek keresni. Ennek fő oka az alacsony bérszínvonal, de benne van egy olyan tényező is, hogy ha „jól viselkedek, és mindent megcsinálok, akkor stabil a munkahelyem”. Ez azonban túlhajszoltsághoz vezet, és legfőképpen a családtól veszi el az időt.

A kutatási adatok is azt mutatják, hogy kicsit szeretünk, és akarunk is túlórázni. Mindössze 14%-a mondta a dolgozóknak, hogy soha nem túlórázik, ami meglehetősen alacsony aránynak számít. További 30% mondta, hogy nem örül ennek, mert vagy a családtól (20%) veszi el ez az időt, vagy növeli a túlterheltségét a dolgozónak (10%). Valójában 53%-unk örül annak, hogy többet dolgozhat, mint az alapmunkaidő. Ebben a tekintetben a 18-39 évesek járnak az élen, ahol 58% ez az arány, míg a 60 év felettiekénél 34%.

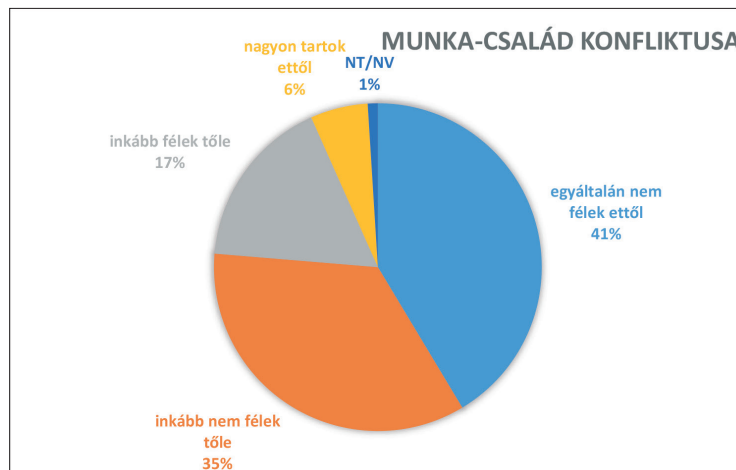

A községekben élők a „legkényesebbek” a családtól elvett időre, náluk a legmagasabb azoknak az aránya, akik nem örülnek a túlmunkának, mert ez elveszi az időt a családdal töltött időtől. Ezzel együtt ebben a csoportban a legalacsonyabb azoknak a száma (47%), akik nem bánják, ha normál munkaidő után még dolgozni kell. A leg(ön)kizsákmányolóak a megyei jogú városokban élők, ott ez utóbbi arányszám 58%.

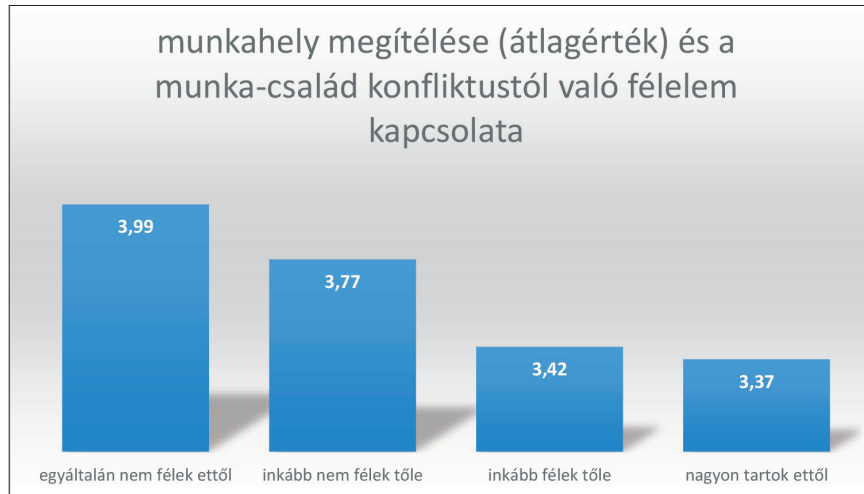
Sajnos az iskolai végzettség és a túlóra között van egy szomorú összefüggés. Korábban láttuk, hogy azok a legelégedetlenebbek az anyagi helyzetükkel, akik maximum 8 általános iskolai végzettséggel rendelkeznek. Ez meglátszik a túlóra kapcsán is. Miközben a diplomások 24%-a mondta azt, hogy örül a túlórának, mert ezzel több pénzt keres, addig az általános iskolai végzettségűeknek 46%-a vélekedett így.

A túlóra kérdése is már szorosan kapcsolódik a munka-család egyensúlyának problémájához. Közvetlenül is rákérdeztünk erre a dolgozók körében. 42%-uk mondta azt, hogy egyáltalán nem fél attól, hogy a sok munkával töltött idő miatt konfliktusa lesz a magán-, családi életét illetően. 23% viszont inkább fél, vagy nagyon fél ettől. Azaz kb. 1 millió munkavállaló számára ez egy probléma.

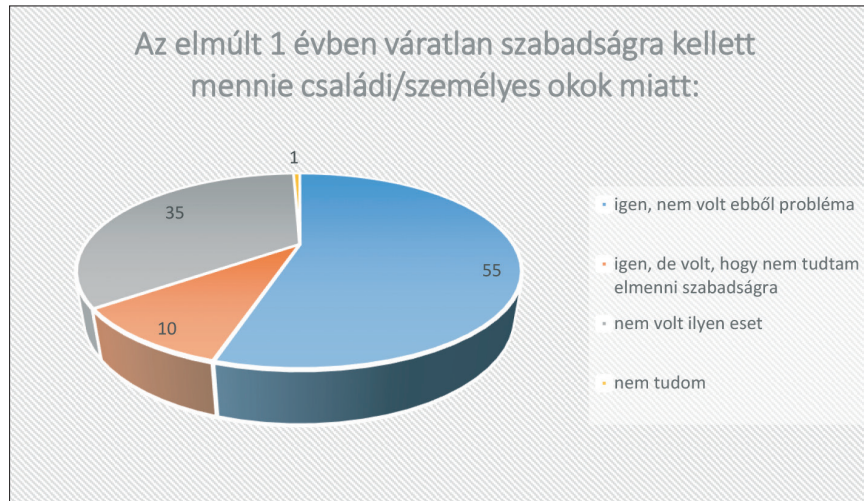
Egyértelmű kapcsolat van aközött, hogy milyennek ítélik meg a válaszolók a munkahelyüket, és hogyan vélekednek a munka és család összeegyeztethetőségének a kérdése kapcsán.

Van egy másik összefüggés, és ez a hagyományos nemi szerepek társadalmi elfogadottsága szempontjából magyarázható állítás. Ez pedig a nők és férfiak közötti különbség. A 30-39 éves korosztályba tartozó nők 33%-a fél attól, hogy a család kárára kell részt vennie a munkában. Ez a különbség más korosztályokban eltűnik, de láthatólag a főként kisgyermeket nevelő, és közben dolgozók körében (legalábbis erre a korosztályra jellemző ez a leginkább) ez egy komoly problémát jelent.

De nem csak itt jelenik meg egy kisebb törésvonal, hanem településtípusok esetében is. Miközben a fővárosban élő és dolgozók 14% fél valamilyen mértékben attól, hogy sokat kell dolgoznia, és ez konfliktussal jár a magánéletére nézve, ugyanaz az arány a községekben 25%, míg a kisvárosokban 27%.

A munka-család konfliktusának egyik példája, ha váratlan esetben (például családi esemény miatt) nem tud szabadságot kivenni a dolgozó. Ez egy kiszolgáltatott helyzet, amikor az érintett tudja, hogy máshol lenne a helye, mégsem tudja megoldani ezt.

A kutatásban kérdezettek 10%-a számolt be ilyenről. 55%-uk mondta azt, hogy volt már szüksége váratlanul szabadságra mennie, de ezt sikerült megoldania. A többiek vagy nem tudtak válaszolni erre a kérdésre, vagy nem kerültek ilyen dilemmába. A megszerzett iskolai végzettség ebben a tekintetben is „védelmet” ad. Akik diplomával rendelkeznek, ott csak 3%-uk számolt be ilyenről, míg a legkisebb iskolai végzettséggel rendelkezőknek 14%-uk. Az az könnyen tetten érhető a végzettség és a kiszolgáltatottság ilyen megjelenési formája közötti összefüggés.

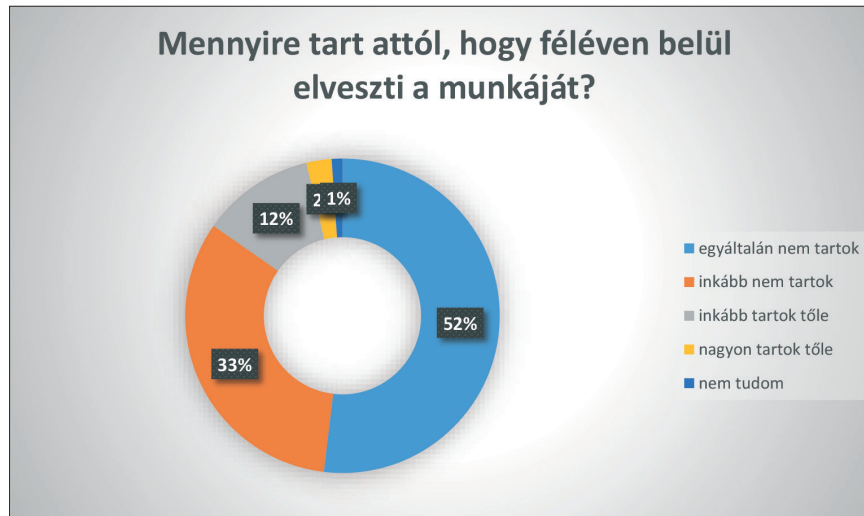
JÖVŐTŐL VALÓ FÉLELEM

Munka világa félelmei kapcsán automatikusan elsőik között az anyagi biztonság ugrik be. Ha nincsen munka, nincsen kereset, és romlik az életszínvonal. Sajnos ezt az egyszerű logikai sort sokan kénytelenek voltak életük során megtapasztalni.

Amikor a jövő félelmeit kutatjuk, akkor három kérdésre keresünk választ. Mindegyik alapja az anyagi biztonság. Ez a munkahely elvesztésétől való félelem, a munkabérem elegendő lesz-e az életszínvonal fedezésére, és a nyugdíjas évek egzisztenciális nehézségeitől való félelem.

Az első félelem komponens a jövő félelmeinek kutatása során, ha elveszítjük munkánkat. Ez egy azonnali egzisztenciális katasztrófa, és egy önbecsülési is. A Policy Agenda létminimum-társadalmi minimum kutatásaiból tudjuk, hogy a társadalom 34%-a rendelkezik saját bevallása szerint akkor összeggel, amely elegendő a kisebb váratlan kiadások (például munkahelyünk akár átmeneti elvesztése) fedezetére.

Szerencsére – köszönhetően a munkaerőhiányos időszaknak – kevesen tartanak attól, hogy féléven belül elveszik munkájukat. Legalábbis elsőre tűnnek kedvezőnek a számok:

Ha mélyebben belegondolunk tulajdonképpen a dolgozók picivel több mint a fele mondja azt, hogy nem fél egyáltalán. A többiek mégis valamilyen mértékben bizonytalanok ennek kapcsán. A minimális iskolai végzettséggel rendelkezők 19%-a inkább tart, vagy nagyon tart ettől az opciótól, míg a diplomások 10%-a csupán.

A munkánk elvesztésétől való félelem, főleg akkor, ha nincsenek megtakarításai az adott háztartásnak az egyik legfontosabb eleme annak, hogy növekedjen a kiszolgáltatottság. Láttuk, hogy sokan azért túlóráznak, mert ettől biztosabb az állásuk. Talán mások inkább a jogaikról is lemondanak, nehogy kirúgják...?

Az kiderül a számokból, hogy ahol van szakszervezet, ott a dolgozók 10%-a mondta, hogy fél a munkahelyének rövid távon belüli elvesztésétől, míg ahol nincsen dolgozói érdekképviselőnek ez a formája ott, 17% ez az arány.

Munkahelyünk elvesztése nem csak akkor lehetséges, ha például tönkre megy a minket foglalkoztató cég, vagy kénytelen leépítést végrehajtani egy struktúraváltás miatt. Egyre több helyen azzal is szembe kell nézni, hogy a negyedik ipari forradalom alapvetően átalakítja a munka világát. Egyes szakértői vélemények szerint ez az átalakítás látványosabb, és mélyre hatóbb lesz, mint a korábbi ipari forradalmak.

Azt biztosan tudjuk, hogy egyes munkafolyamatok átalakulnak, ezáltal munkakörök szűnnek meg. Melyek lesznek ezek pontosan, még csak valószínűsíthetőek, de a folyamat nagyon gyorsan halad előre.

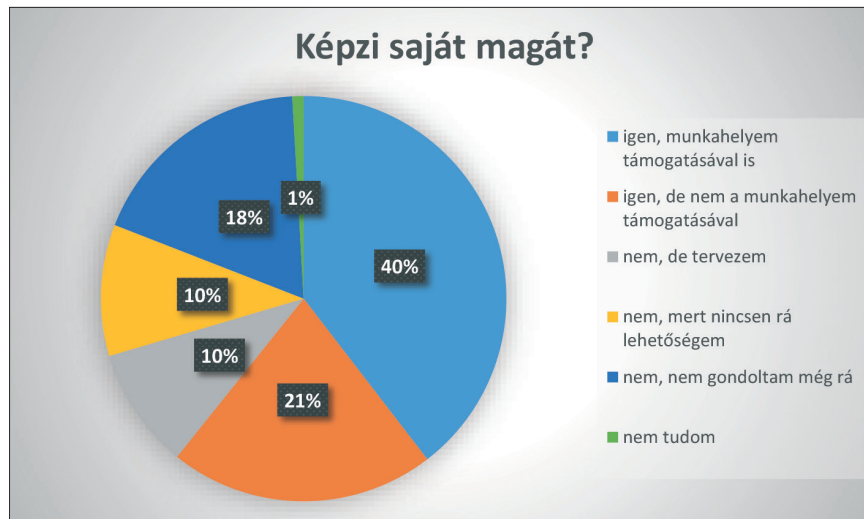
Előzetesen azt gondoltuk, hogy ez az átalakulás egyfajta félelemfaktor lesz, azaz kifejezetten erős lesz a dolgozói társadalmon belüli félelem ennek kapcsán. Várakozásaink nem igazolódtak be. Mindössze 7%-a mondta azt a dolgozóknak, hogy valamilyen mértékben tart a robotizációtól, digitalizációtól. Nyilván nehéz megmondani, hogy mi áll ezen társadalmi önbizalom mögött. Talán a téma ismeretének, ebből fakadó konkrétumok hiánya, vagy hamis illúzió...?

Ha bármilyen metszetben eltérések akarunk találni, akkor van egy szembeötlő különbség. A férfiak 74%-a egyáltalán nem tart a negyedik ipari forradalomtól, míg a nők esetében ez az arány 64%. Az talán természetes, hogy iskolai végzettség alapján is van egy erős különbség. Míg a diplomások 83%-a nagyon magabiztos ebben a tekintetben, addig a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezőknek 61%-a mondja azt, hogy egyáltalán nem tart a fejlődés ezen formájától.

Ennél már kisebb az eltérés, ha azt nézzük, hogy milyen településtípusban él a válaszadó. A falvakban lakó 67%-a mondta, hogy egyáltalán nem tart a negyedik ipari forradalomtól, a nagyvárosi, fővárosi rétegnek 73%-a mondta ugyanezt.

Ehhez a témához is nagyon szorosan kapcsolódik az, hogy ha félünk is a jövő kihívásaitól (bármilyen változás tekintetében), akkor erre készülünk-e. Ennek egyik módja az ismereteink, tudásunk állandó frissítése, új területek megismerése.

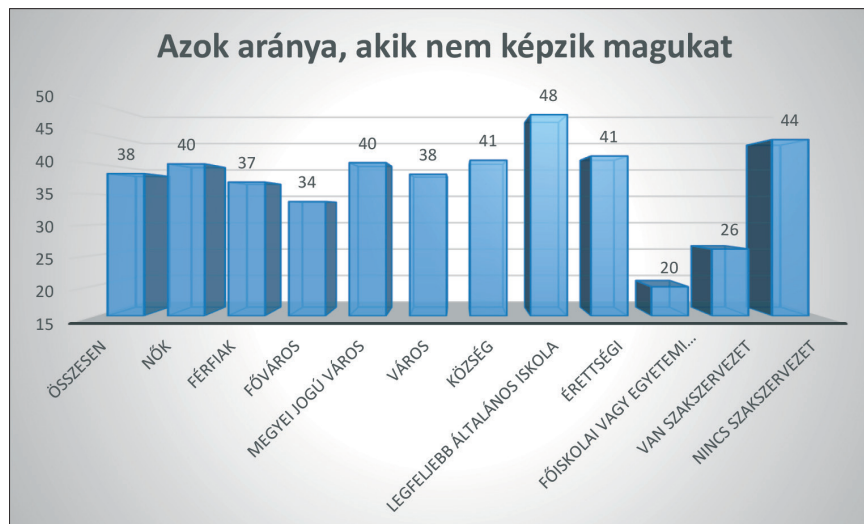
Ebben a tekintetben talán meglepő, hogy a dolgozói társadalom 61% mondja azt magáról, hogy a munkahelye támogatásával, vagy egyéb módon, de fejleszti szakmai ismereteit.

Azt is érdemes megnézni, hogy mely rétegekben magas azok aránya, akik nem képzik magukat. A dolgozói társadalom 38%-a mondta azt, hogy vagy még nem gondolt rá, vagy nincsen lehetősége erre, esetleg még csak tervezi a képzésen való részvételt.

Szinten természetesnek tekinthető, hogy az alacsony iskolai végzettségűek esetében a legmagasabb azoknak az arány, akik nem vesznek részt semmilyen oktatási tevékenységben. Miközben a diplomásoknak csak ötöde mondta ezt magáról.

Ismét érdekes különbség van azon munkahelyek között, ahol van szakszervezet és ahol nincsen. Míg az érdekképviseléttel rendelkezők cégeknél dolgozók 26%-a nem vesz részt képzési tevékenységben, addig a szakszervezettel nem rendelkezőknek 44%-a. Nyilván itt csak áttételes magyarázó tényező a szakszervezeti jelenlét, hiszen sokkal inkább arról van szó, hogy ezek a vállalkozások tudatosabbak a jövőt tekintve. Nem véletlen, hogy miközben az országos átlag 40% abban a kérdésben, hogy munkahelyi támogatással vesznek részt képzésen a dolgozók, a szakszervezetis munkahelyeken 58% ez az arány.

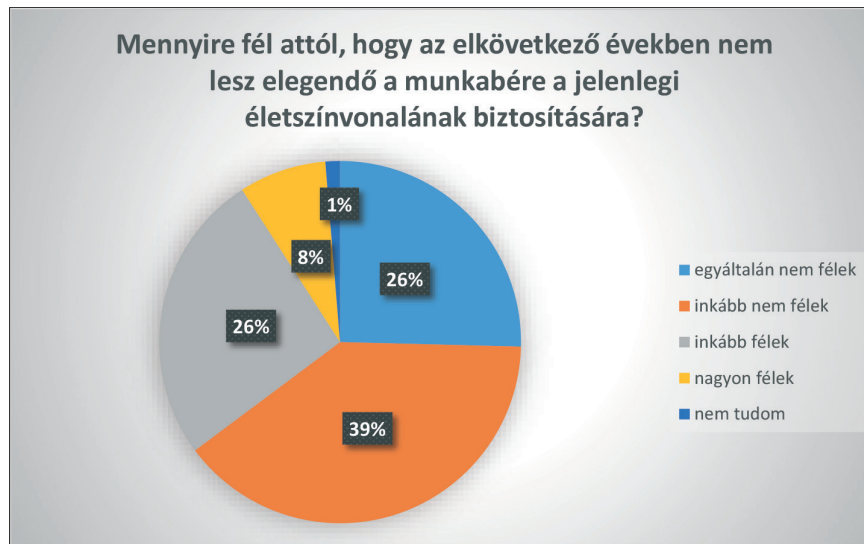

Amellett, hogy a nagykép elsőre nem néz ki rosszul, ez csak statisztikai többség szempontjából is. Ez ugyanis egy olyan kérdés, amely a társadalmi egyenlőtlenségek növekedését erősíti majd. Azaz a dolgozói társadalom majd 40%-a, tehát 10-ből 4 dolgozó nem képzik magát. Ha változik a gazdasági szerkezet, ak-

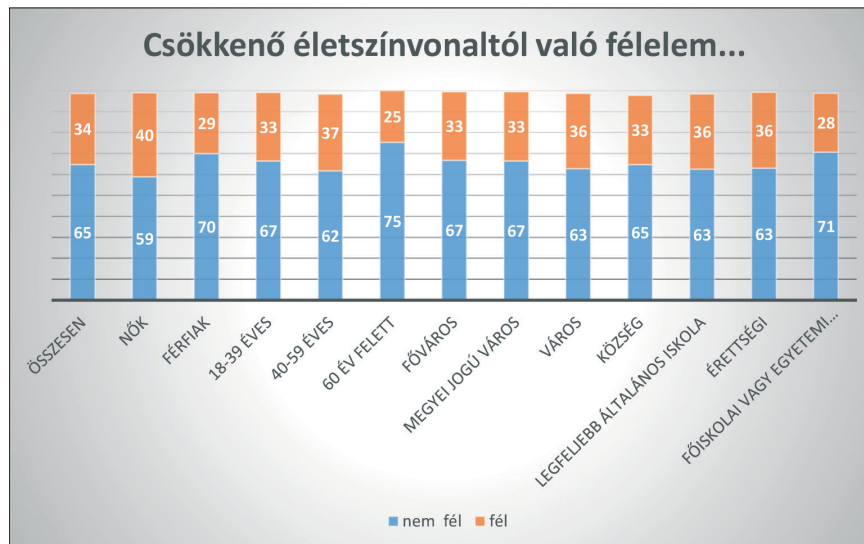
kor ezek az emberek még inkább lemaradnak a társadalmi versenyben. Ez pedig romló életszínvonalat, társadalmi feszültséget jelent. Ebből a helyzetből csak erős állami ösztönző elemekkel, munkáltatók és munkavállalók motivációjának erősítésével lehet kitörni.

A munkahely elvesztése, a gazdaság átalakulása sokak számára a jövedelmek csökkenését jelenti majd. Az az elkövetkező évek kérdése, hogy ez a változás társadalmi szinten is romló életkörülményeket jelent, vagy az átlag győztesen kerül ki ebből a folyamatból.

A kutatásunk szerint a dolgozói társadalom egyharmad fél attól, hogy az elkövetkező években a munkabére nem lesz elegendő a jelenlegi életszínvonalának biztosítására. Azoknak, akik számolnak ezzel a lehetőséggel, negyede kifejezetten tart ettől.

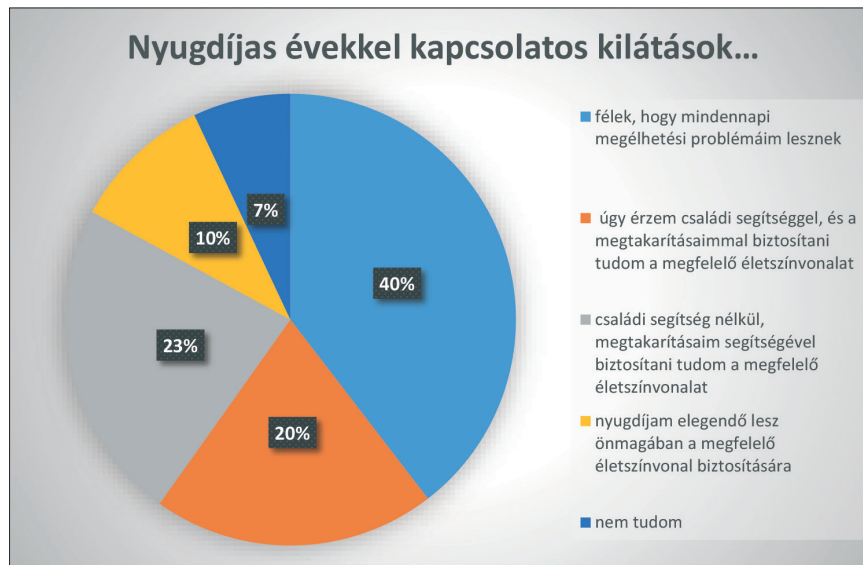
Ha különböző metszetekben nézzük meg a kérdést, akkor a legszembetűnőbb különbség a férfiak és nők között van. Miközben a férfiak 70%-a magabiztosan áll hozzá, a nőknek csak 59%-a. Ilyen erős kontrasztot sem az iskolai végzettség, sem területi elhelyezkedés alapján nem láttunk az adatokban.

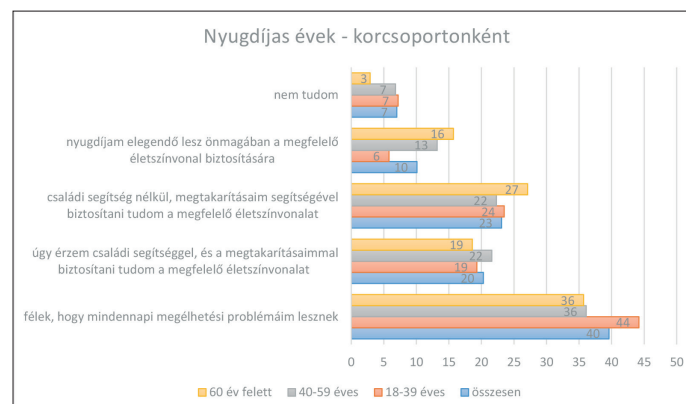
Az mindenképpen egy komoly kihívást jelent, hogy a dolgozói társadalom egyharmadát valahogy ki kell szakítani a bizonytalansági buborékból. Az ugyanis csak rontja az esélyeit azoknak, akik félnek, vagy akár rettegnek attól, hogy jövedelmük csak csökkenő életszínvonal fenntartására lesz elegendő. Ez ugyanis növeli a kiszolgáltatottságukat, és növeli a jogokról való önkéntes lemondást.

A közeljövő, az elkövetkező évek anyagi és munkahelyi kihívásai mellett állandóan ott lebeg egy kérdés. Mi lesz a munka világában töltött évek után? Főleg bankok, biztosítók intenzív kampányának köszönhetően egyre elterjedtebb városi legenda lett, hogy a mai pályakezdők, és fiatal munkavállalók már nem, vagy nagyon alacsony összegű nyugdíjat fognak kapni, ezért a meglévő nyugdíjbefizetések mellett öngondoskodásra próbálják rászoktatni az embereket. Ugyan ez a tanulmány nem arról szól, hogy ezt a problémát vizsgáljuk, de azt mindenképpen fontos megjegyezni, senki nem állíthatja, hogy tudja milyen lesz a nyugdíjrendszer 20-30 év múlva. Ebből következően azt sem lehet mondani, hogy a maihoz képest fele akkora nyugdíjak lennének csak évtizedek múlva. Mégis hat ez a kampány, és ahogy látjuk az adatokban is visszaköszön.

Arra a kérdésre, hogy mit vár a nyugdíjas éveitől, mindössze 10% mondta azt, hogy nem aggódik, mert nyugdíja elegendő lesz a megfelelő életszínvonal fenntartására. Ezzel szemben 40% kifejezetten fél, hogy mindennapi megélhetési problémái lesznek.

Ahogy korábban is említettük a „nem lesz nyugdíj” kampány erősen hatott. Nem véletlen, hogy a leginkább a fiatalok aggódnak ettől, hiszen 44%-a mondja azt ennek a korosztálynak, hogy fél a mindennapi megélhetési problémától. Ha ezt a kört tágitjuk, akkor kijelenthető, hogy a 18-39 éves dolgozói rétegnek a 60% vagy egyáltalán nem látja, miből lesz pénze, vagy a családi segítséggel gondolja anyagilag megoldani az öregkorát.

KISZOLGÁLTATOTTSÁGTÓL VALÓ FÉLELEM

A mindennapok és a jövő félelmei után a harmadik átfogó kérdéskör a kiszolgáltatottságtól való félelem. Az az életerzés, amikor úgy érzem, hogy nem védenek meg, nem merek kiállni jogaimért, vagy például diszkriminációt tapasztalok egyes élethelyzetekben.

Több szempont alapján megvizsgáltuk, hogy tapasztalt-e negatív megkülönböztetést munkahelyén. A dolgozók 21% mondta azt, hogy tapasztalt valamilyen diszkriminációt. Ez azt jelenti, hogy a nagyságrendileg 4,45 millió munkavállalóból több mint 900 ezer embernek volt ilyen irányú tapasztalata.

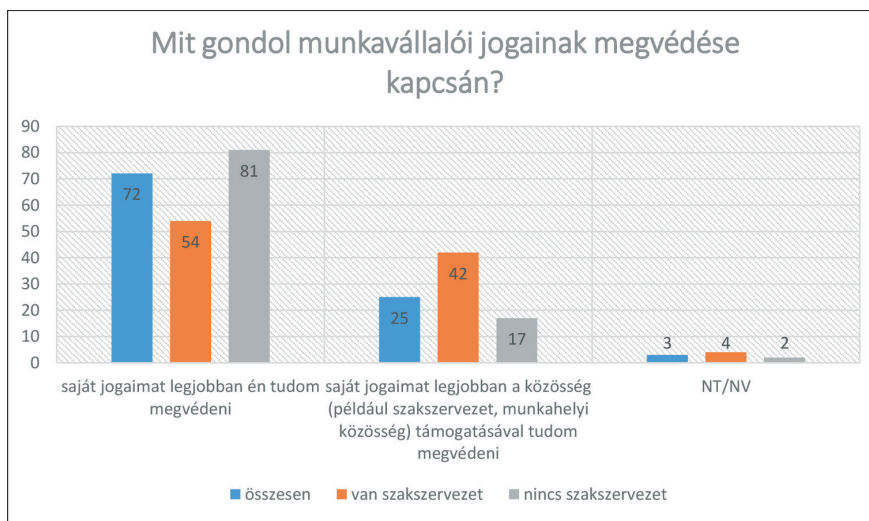
A különböző szempontok között a legtöbben a gyermekneveléssel kapcsolatos okokat említették, míg a második a politikai vélemény nyilvánítás volt.

Érdekes, hogy miközben sokan tartanak attól, hogy kiálljanak jogaikért, valójában 5%-a mondta a dolgozóknak, hogy volt ezzel kapcsolatos negatív tapasztalata (akár közvetlen, akár közvetett).

Ezt tovább vizsgálva tettük fel azt a kérdést, hogy a munkahelyén, ha jogainak megvédése kapcsán kell kiállnia, akkor mit gondol. A válaszadók 72%-a azt mondta saját jogait legjobban saját maga tudja megvédeni. Mindössze 25% válaszolta azt, hogy jobban bízik a közösség erejében. Ez a dolgozói társadalom végtelen individualizálódását mutatja? Lehetséges, bár felvetnénk egy másik szempontot: esetleg nem volt semmilyen tapasztalata az érintettnek arról, hogy mások is segíthetnek jogai védelmében?

Ezért nagyon fontos kérdés, hogy miképpen oszlik meg a válaszok aránya a szakszervezeti jelenlét szempontjából.

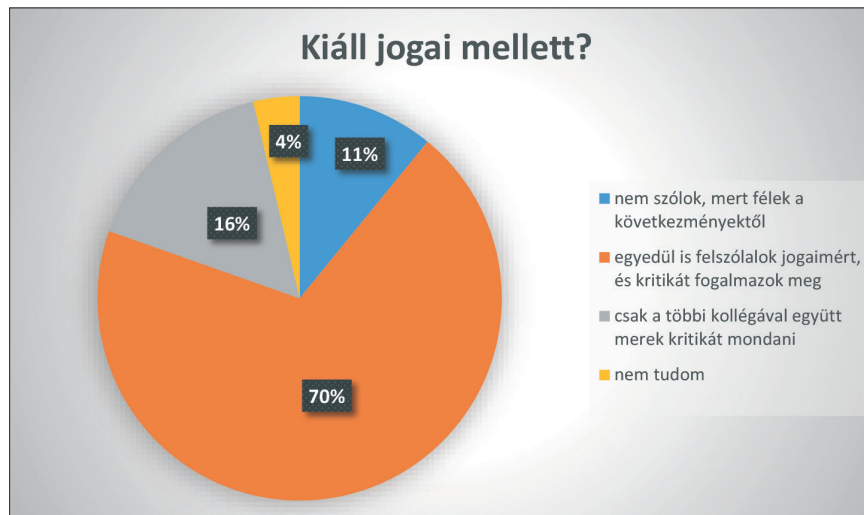

Az adatok azt mutatják, hogy nagyon erős összefüggés van aközött, hogy van-e érdekképviselő a munkahelyen vagy sincsen. Azt is mondhatnánk, hogy van hatásuk a szakszervezeteknek a társadalmi gondolkodásra, hiszen jó példát mutatva erősítik a közösségi védelem fontosságát, és abba vetett hitet.

Nagyon érdekes, hogy nincsen életkor, településtípus, végzettség alapján igazán különbség az adatokban. Azaz nem lehet olyat állítani, hogy aki magasabb végzettséggel bír, az jobban hinne a kollektív erőben.

Amikor úgy érezzük, hogy jogaink sérülnek, akkor nagyon leegyszerűsítve két dolgot tehetünk. Vagy nem szólalunk fel, vagy megpróbáljuk azokat érvényesíteni. Ez utóbbi esetben lehetünk magányos partizánok, vagy kérhetjük a többiek segítségét.

A dolgozói társadalom 11%-a úgy érzi, hogy jobb, ha nem szól, mert fél a következményektől. Ez kb. fél-millió embert jelent, aki kiszolgáltatottságban él ebből a szempontból. Az abszolút többség (70%) azt mondta, hogy egyedül is felszólal, és kiáll vélt igaza mellett. A kettő között helyezkedik el egy 16%-os nagyságú csoport, aki csak a többi kollégával együtt mer kritikát megfogalmazni az őt ért igazságtalanság kapcsán.

Talán nem meglepő, ahol van szakszervezet ott kevesebben vannak (8%), akik nem szólalnak meg, míg ahol nincsen, ott 13% az ő arányuk.

Megvizsgáltuk, hogy milyen összefüggés van abban a tekintetben, hogy kiáll-e valaki a jogai mellett, és az egyéni, vagy kollektív munkajogi védelemben hisz jobban.

	„saját jogaimat én tudom megvédeni”	„saját jogaimat közösség erejével tudom megvédeni”
nem szólok, mert félek a következményektől	83%	17%
egyedül is felszólalok jogaimért, és kritikát fogalmazok meg	79%	21%
csak a többi kollégával együtt merek kritikát mondani	46%	54%

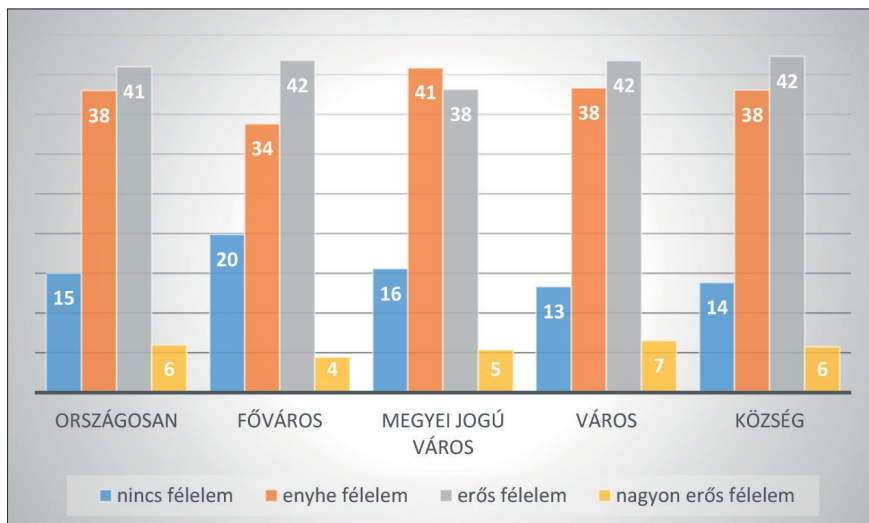
A fenti táblázatból az derül ki, hogy akik nem mernek felszólalni a jogaik megvédése érdekében, azoknak a háromnegyede nem hisz a kollektív védelemben. Ezzel szemben, aki azt mondja, hogy csak a többiekkel mer kiállni jogaiért, ott a többség, igaz kicsivel abban hisz, hogy a „saját jogaimat közösség erejével tudom a legjobban megvédeni”.

FÉLELEM EREJE

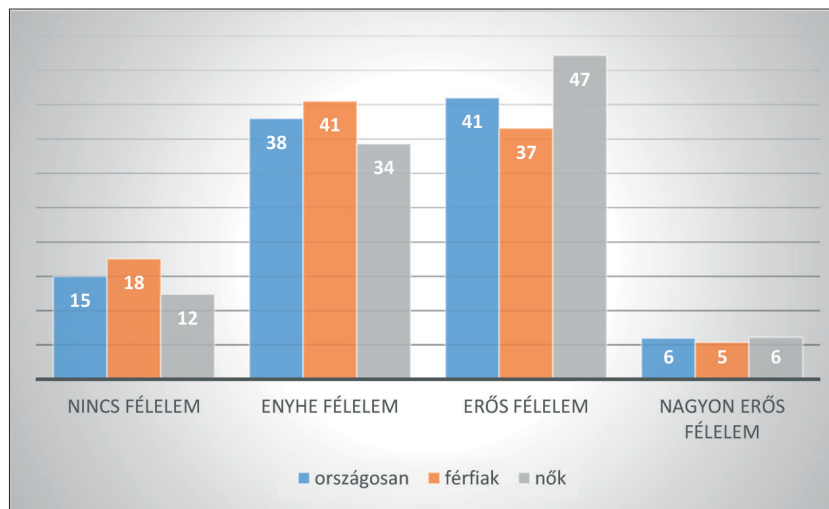
A korábban bemutatott adatok szerint a magyar dolgozói társadalom sok tekintetben nagyon megosztott, bizonyos kérdések kapcsán tele van félelemmel. Igyekeztünk összegezni a kapott adatokat, hogy ez alapján lehessen egy teljes képet kapni a félelmeinkről.

Azoknál a kérdéseknél, ahol kifejezetten egy félelem-faktorra, pontosabban annak meglétére, vagy mértékre kérdeztünk rá, összesítettük válaszolók szintjén az adatokat, és súlyoztuk őket. Így minden válaszdó kapcsán kaptunk egy félelem-mérő számot. Ezt kategorizálva megállapítottuk, hogy a magyar dolgozói társadalom 15% nagyon erős, és egyáltalán nincsenek, vagy minimálisak a munka világát érintő félelmei. További 38% esetében enyhe félelmekről beszélünk, 41% már erősebb, több területet is érintő félelmekről számol be, míg 6%, aki nagyon erős, szinten mindegyik vizsgált területen mutatta a „félelem-jegyeket”.

Annak érdekében, hogy minél több szempontból láthatóak legyenek a különbségek, ezért településtípus, kor, nem, iskolai végzettség alapján is közöljük az adatokat. A dolgozói társadalmon belül a fővárosban vannak arányaiban a legtöbben, akikben nincsenek félelmek a munka világa kapcsán. Ez a budapesti munkaerőpiac stabilitásából is fakadhat

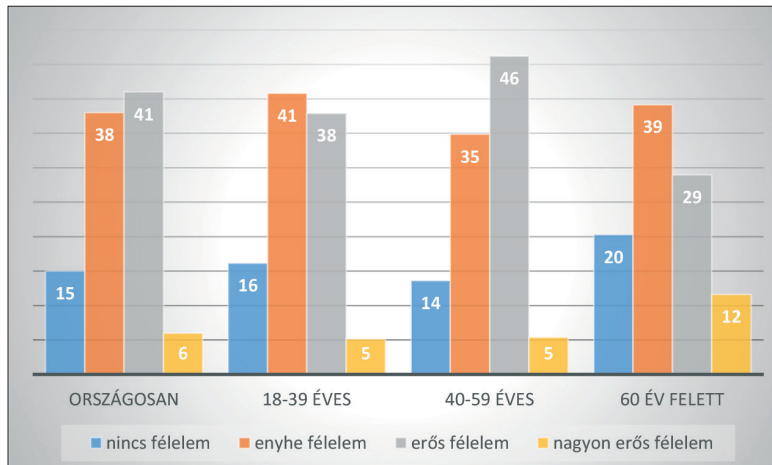

Amennyiben férfiak és a nők közötti különbséget nézzük, akkor egyértelmű, hogy a férfiak esetében kisebb azoknak az aránya, akik nem rendelkeznek, vagy csak enyhe mértékben rendelkeznek félelmekkel, aggodalmakkal a munkahelyüket, jövőbeli kilátásaikat érintően.

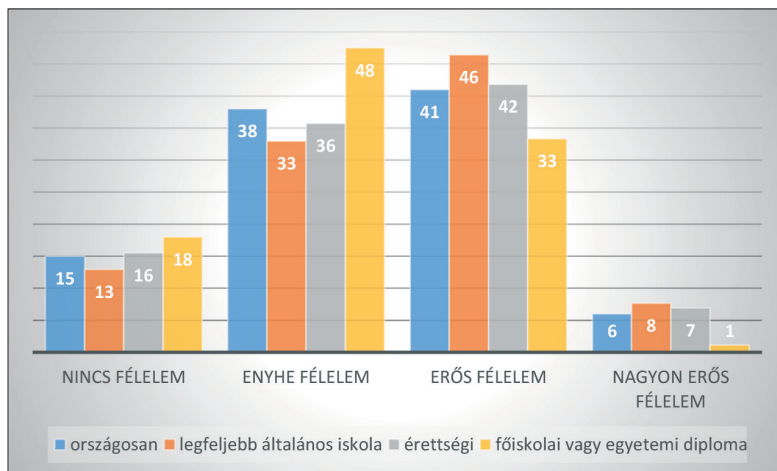

Míg országosan, ha csoportosítjuk az adatokat, akkor azt lehet mondani, hogy 53%-a a társadalomnak rendelkezik legfeljebb enyhe félelmekkel. Korosztályi alapon két összefüggést lehet látni. Egyrészt a 40-59 éves korosztály aggodalmakkal telibb, mint az őt megelőző, hiszen náluk csak 49% számolt be maximum enyhe félelmekről, míg a 39 év alattiak esetében ez az arány 57% volt.

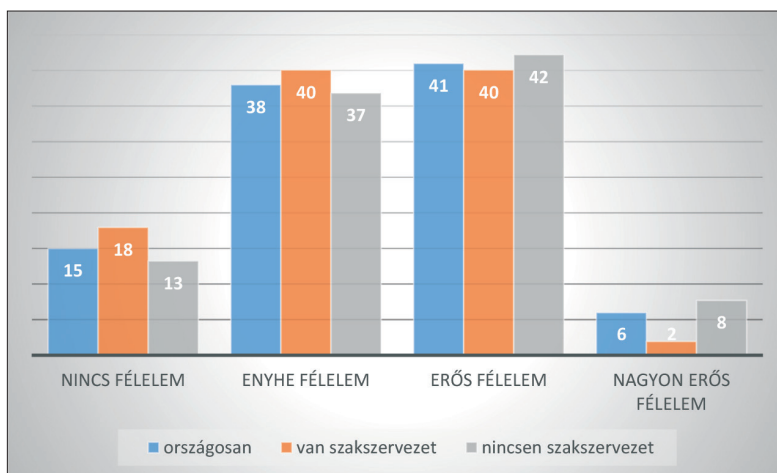
A 60 év felettiak viszont a legpolarizáltabbak. Náluk vannak a legtöbben, akik nem rendelkeznek félelmekkel (20%), és azok is itt vannak arányaiban a legtöbben (12%), akik nagyon erős félelmekkel bírnak.

Nem meglepő, ha az iskolai végzettség kapcsán is jelentős különbségeket várunk a diplomások és a maximum általános iskolát végzettek között. Míg ez utóbbi csoportnak 46%-a mondta, hogy nagyon enyhe félelmei vannak a munka világában, addig a főiskolai, vagy egyetemi diplomával rendelkezőknek 66% mondta ezt. Nem véletlen, hogy náluk szinten minimális azok aránya, akik nagyon erős félelmekkel bírnak.

A szokásos szempontokon túl, még egy aspektust megvizsgáltunk. Ez pedig a szakszervezeti jelenlét. Ahol nincsen szakszervezet az ott dolgozók 50% mondta azt, hogy erős, vagy nagyon erős félelmei vannak a munka világa kapcsán. Ezzel szemben a szakszervezeti körben ez az arány 42%. Azaz van különbség a két csoport között.

Fontos kihangsúlyozni, hogy nem azt állítjuk, hogy azért mert valahol létrejött szakszervezet ott csak emiatt kisebb a félelem-faktor. Ebben sok minden szerepet játszhat (például foglalkoztató jellege, mérete), ezeket később még érdemes lesz vizsgálni.

Theo Tsousides neuropszichológus összegyűjtötte, hogy mit tehetünk a félelem ellen. Pontosabban azt állítja, hogy megtanulhatjuk kezelni őket. Ennek érdekében a következőket kell tenni:

- tisztelni kell a félelmet,
- megérteni a félelem mechanikáját,
- kideríteni a félelmek okát,
- az önbizalom-építésre kell fókuszálni,
- mindig készenlétben kell állni, de semmit sem szabad túlreagálni,
- félelmek ellenére kell cselekedni, nem pedig a félelmek miatt,
- nem szabad félni segítséget kérni.

Egy dolgozói társadalmat vizsgáló kutatás nem akar társadalom pszichológiai válaszokat adni. Azt gondoljuk, hogy a mi feladatunk az okok feltárása. De nagyon fontos megérteni, és ez már a pszichológia szerepe, hogy mitől vannak egyes esetekben éles különbségek a társadalmi csoportok attitűdjében. Az utolsó pont azonban mindenképpen fontos tanulság kell, legyen az egyén, és a szakszervezetek számára is. Ez pedig, hogy nem szabad félni segítséget kérni.